

בבא מציעא ע"א

בוא וראה סמיות עיניהם של מלוי שנינו בברייתא, אמר רבי יוסי, בוא וראה את סמיות בריבית רשע, הוא יורד עמו לחייו¹³⁴ ¹³⁵. והם המלווים בריבית, מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבים וחותמים, פלוני זה שהלוח בריבית כפר באלקי ישראל.

שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בריבית. הכתוב אומר עליו: "כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשִׁחַד עַל נְקִי לֹא לָקַח עֲשֵׂה אֱלֹה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם". ולמדת שכל המלוה בריבית נכסיו מתמוטטים. שואלת הגמרא הרי רואים אנשים שאינם מלווים בריבית ונכסיהם מתמוטטים¹³⁶? עונה הגמרא שאלו שאינם מלווים בריבית אין נכסיהם מתמוטטים לעולם. ואלו שמלווים בריבית נכסיהם מתמוטטים לעולם. רב הונא דרש על הכתוב בחבקוק: "לִמָּה תִּפְיֹט בּוֹגְדִים תִּחְרִישׁ בְּבִלְע רָשָׁע צְדִיק מִמֶּנּוּ". צדיק ממנו בולע, צדיק גמור אינו בולע¹³⁷.

שנינו בברייתא, רבי אומר איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין מכירה, וגר תושב האמור לענין רבית. ומבארת הגמרא, גר צדק האמור לענין מכירה, שנאמר: "וְכִי יִמּוֹךְ אָחִיד עִמָּךְ וְנִמְכַר לְךָ". ולא לך אלא לגר שנאמר "וְנִמְכַר לְגֵר". ולא לגר צדק אלא לגר תושב, שנאמר: "לְגֵר תּוֹשֵׁב". "מִשְׁפַּחַת גֵּר" זה הנכרי. כשכתוב: "אוּ לְעֶקֶר" זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה¹³⁸, לחטוב עצים ולשאוב מים. ומפרשת הגמרא מה היה קשה לו שאמר איני יודע מהו. שנינו ברישא של הברייתא במסכת ערכין, בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית. אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו וכו'. לא באת לידו עד שמוכר עצמו שנאמר "וְנִמְכַר לְךָ" ולא לך אלא לגר שנאמר "וְנִמְכַר לְגֵר".

אין גר נמכר בע"ע ואין אשה וגר קונים ע"ע ששנינו, אין הגר נקנה בעבד עברי, מפני שצריך שיתקיים בו "וְיָשֵׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ". ואין אשה וגר קונים עבד עברי. אשה אינה קונה עבד עברי מפני שאינו דרך ארץ, שהוא עלול להתייחד עמה. גר אינו קונה עבד עברי, הנקנה בעבד עברי קונה בעבד עברי, שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה

134 מתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו בא להורגו ואני שמעתי רשאי לירד לאומנותו של חבירו ולמעט את מזונותיו. וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה. רש"י.

135 בתשובות הגאונים בשם ר' צדוק, יורד עמו לחייו רשאי לשרוף שלישי תבואתו והוא תמוה. תוס'.

136 אין לומר שהוא משום שאר עבירות שבפסוק, ושוחד על נקי לא לקח. מפני שרואים שגם צדיקים גמורים מתמוטטים. או שהגמ' מקשה לר"ע שדורש במכות, עושה אחת מכל אלה לא ימוט. תוס'.

137 ואע"פ שמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם. רש"י.

138 תוס' מקשים למה כתוב אח"כ משפחת גר. וי"ל שהיינו אומרים שנמכר לעכו"ם של ישראל כמו מיכה. או שהיינו אומרים ש"לעקר" הוא נכרי. תוס'.

עבד עברי? אמר רב נחמן בר יצחק, אינו קונה כדין ישראל, אבל קונה כנכרי. וכן שנינו בברייתא שיש חילוק בין הנמכר לנכרי לנמכר לישראל. הנרצע, עבד עברי הנמכר לישראל והאדון מת קודם היובל, והנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן¹³⁹ ולא את הבת.¹⁴⁰

ולכאורה מה ששנינו, ואין אשה וגר קונים עבד עברי, אינו כרבן שמעון בן גמליאל. שנינו בברייתא, אשה קונה את השפחות, ואינה קונה את העבדים. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים? מבארת הגמרא, שאפשר לומר שהתנא סובר אפילו כרבן שמעון בן גמליאל. אשה אינה קונה עבד עברי, מפני שהוא מוחזק צנוע בעיניה. שאם יקלקלו לא יתפאר לגלות את הדבר, ולכן אסור לה לקנותו. ורבן שמעון בן גמליאל אמר שאשה קונה עבד כנעני, מפני שעבד כנעני פרוץ לה, והיא יראה להפקיר את עצמה שמא יתפאר ויגלה זאת.

אלמנה לא תגדל כלכב ולא תשכן בביתה בר בי רב
שואלת הגמרא ממה שרב יוסף שנה, אלמנה לא תגדל כלב¹⁴¹ ולא תשכן בביתה בר בי רב. ומובן שאלמנה לא תשכן בביתה תלמיד מפני שהוא צנוע בעיניה, והיא בטוחה שאם יקלקלו הדבר לא יודע. אבל מדוע לא תגדל כלב, הרי היא מפחדת להיות נרבעת לו, שמא יסרך אחריה? אומרת הגמרא, כיון שגם אם תשליך לו אומצת בשר הוא נסרך אחריה, יאמרו שהוא נסרך משום שנתנה לו בשר.

גר תושב האמור לגבי ריבית
שואלת הגמרא, מה הוא גר תושב¹⁴² האמור לענין ריבית? שנאמר: "וְכִי יִמְוַךְ אֶחָיִךְ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזִיקְתָּ בוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי אֶחָיִךְ עִמָּךְ" "אל תקח מאתו נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וִירֵאתָ מֵאֲלֹקֵיךָ וְחֵי אֶחָיִךְ עִמָּךְ". מקשה הגמרא ממה ששנינו במשנה, לויז מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב? אמר רב נחמן בר יצחק, האם כתוב "אל תקח מאתם"? הכתוב "אל תקח מאתו" נאמר על אחיך, ישראל. והכתוב "גר וְתוֹשֵׁב" נאמר לענין "וְחֵי אֶחָיִךְ עִמָּךְ", שאתה מצווה להחיותו.

אבל אתה נעשה לו ערב לנכרי
שהלוה לישראל בריבית
שנינו בברייתא, נאמר: "אל תקח מאתו נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית", אבל אתה נעשה לו ערב ללוה כנגד המלוה. שואלת הגמרא, למי מותר להעשות ערב בהלוואה בריבית? אם הוא ערב לישראל, הרי שנינו, אלו עוברין בלא תעשה של "לא תשימון". המלוה והלוה הערב והעדים? אלא ערב לנכרי. וכיון שדינו של נכרי שהוא הולך תחילה לגבות.

139 הנרצע שנאמר "ועבדו לעולם" ולא את הבן והנמכר לנכרי שנאמר "וחשב עם קונהו" ולא עם יורשי קונהו. רש"י.

140 נקט בן אגב בת שאפ' נמכר לישראל אינו עבד את הבת. תוס'.

141 משום לזות שפתים שהרי לא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה. ואין איסור להתיחד עמם. תוס'.

142 גר תושב הוא שקיבל עליו לא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות. רש"י.

מהערב. הרי יוצא, שהערב הוא שלוחה מנכרי, וחזר והלוה ישראל והוא שלקח ממנו ריבית? אמר רב ששת, מדובר שהנכרי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, שתחילה יתבע מן הלוה, וכשלא ימצא אצלו יגבה מן הערב. ואין הערב לוח מתחילה, וכשפרע לנכרי הלוה לחברו באותה שעה ונפרע ממנו מה שלקח ממנו. שואלת הגמרא, אם הנכרי קיבל עליו לדון בדיני ישראל, לא יקח ריבית? אמר רב ששת, שקיבל לתבוע את הלוה תחילה. ולא קיבל שלא לקחת ריבית.

מלוה ישראל מדעת נכרי ולא מדעת ישראל

תנו רבנן, מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי, אבל לא מדעת ישראל. כיצד? ישראל שלוחה

מעות מן הנכרי בריבית, וביקש להחזירם לו. מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי, ואני אעלה לך¹⁴³ כדרך שאתה מעלה לו אסור, מפני שהוא זה שמלוה לו בריבית. ואם העמידו אצל נכרי, מותר. אפילו שישראל נותן לחברו במצות הנכרי, מפני שהוא שלוחו של הנכרי. וכן נכרי שלוחה מעות מישראל בריבית וביקש להחזירם לו. מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי, ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו, מותר שנחשב כלוה מהגוי. ואם העמידו אצל ישראל, אסור. ואף על פי שקיבלם מיד נכרי משום שהנכרי הוא שליח של ישראל, ושלוחו של אדם כמותו.

רב הונא ב"מ א' משם ר"א ב"א כשהנכרי שואלת הגמרא, שהסיפא שאומרת, אם העמידו אצל ישראל אסור מובנת. מפני שמדרבנן¹⁴⁴ א' הניחם ע"ג קרקע והפטר

אומרים שהנכרי הוא שלוחו של ישראל לחומרא. אבל הרישא שאומרת, אם העמידו אצל נכרי מותר, קשה כיון שאין שליחות לנכרי¹⁴⁵, הישראל הוא שלוקח ריבית מישראל? אמר רב הונא בר מנחם משם רב אחא בנו של רב איקא, מדובר כשהנכרי אמר לישראל הראשון הניחם על גבי קרקע והיפטר, ומשם לקחם ישראל שני.

ר"פ א' כשנטל ונתן ביד

שואלת הגמרא, אם כן מהו החידוש? אלא אמר רב פפא, כגון שהנכרי נשא ונתן ביד, קבלם מן הראשון ונתנם לשני. והחידוש הוא, שלא אומרים שהנכרי עצמו עשה זאת על דעתו של

143 וא"ת אפ"א' אני אעלה לנכרי אסור כיון שמלוה לחברו כדי שיפרע לנכרי בריבית בשבילו. מפני שהוא כנותן למלוה מדין ערב. תן מנה לפלוני ואקדש לך מקודשת מדין ערב. ו"ל שנקט לך להשמיע שברישא בהעמידו מותר אפ"ישראל מקבל ריבית, כיון שמקבל בשביל הנכרי. ובסיפא אסור אפ"י נכרי מקבל ריבית. תוס'.

144 י"ל שכשהעמידו אצל ישראל אינה רבית גמורה, אפ"אם הנכרי מקבל את הריבית. שאינו זוכה מהנכרי בשביל הישראל מפני שהנכרי אינו מפקיר את מעותיו אלא בא לזכותם למלוה ע"י לוח זה מפני שאין שליחות לנכרי. אבל ברישא כיון שאין ליחות לנכרי מדוע מותר בהעמידו אצל נכרי. תוס'.

145 מה שקי"ל שלוחו של אדם כמותו. נאמר בשולח ישראל ושליח ישראל. שהרי שליחות נלמדת מתרומה "אתם" "גם אתם" לרבות שלוחכם. מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית. רש"י.

ישראל שהביאו אצלו, והנכרי הוא שלוחו ונחמיר לאוסרו מדרבנן¹⁴⁷ 146.

דברי רב אשי שאמר אין שליחות לנכרי אבל תרומה אבל בכל התורה יש הם ברותא

אמר רב אשי, אין שליחות לנכרי בתרומה. אבל בכל התורה כולה יש שליחות לנכרי. ואומרת הגמרא שדברי רב אשי הם 'ברותא' ואינם נכונים. במה שונה תרומה שבה אין שליחות לנכרי, מפני הכתוב: "בְּפֶן תִּרְיִמוּ גַם אֶתֶם" מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. הרי גם שליחות בכל התורה כולה, ששלוחו של אדם כמותו נלמדת במסכת קידושין מתרומה. אלא דברי רב אשי אינם נכונים.

וי"א שא' שאין שליחות שלהם לנו וישו"ש אומרים, שרב אשי אמר שאומרים שאין שליחות שלנו להם והיא ברותא שליחות לנכרי כשאנחנו עושים אותם שליחים, אבל אנו נעשים להם שליחים. ודברי רב אשי הם 'ברותא', שכמו שהם אינם נעשים לנו שלוחים מהכתוב "אתם" "גם אתם" לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. גם אנו לא נעשים להם שלוחים. מה "אתם" השולחים בני ברית לא נאמרה שליחות אלא בשולח ישראל ושליח ישראל. אלא דברי רב אשי אינם נכונים.

יש לקטן זכיה מדרבנן ואין לנכרי אמר רבינא, למרות שאין שליחות לנכרי, יש לנכרי דין זכיה מדרבנן, וישראל זוכה לצורך נכרי. ולכן

ברישא של הברייתא שכישראל מחזיר הלואת ריבית לגוי, אם הראשון העמידה אצלו זוכה לגוי והשני לוקח את ההלואה מהגוי. ונלמד שכמו שלקטן אין שליחות¹⁴⁸, בכל זאת יש לו זכיה מדרבנן. דוחה הגמרא, שאין ללמוד מישראל קטן, שמה של ישראל קטן יש זכיה, מפני שהוא יבוא לכלל שליחות כשיגדיל, אבל בנכרי שלא יבוא לכלל שליחות אין גם דין זכיה.

146 ר"ת אומר שלא אמרים סיפא לחומרא כמו שאמרו בתחילה, אלא מדובר כשישראל קיבל את המעות מהנכרי ונתנם לישראל אחר. והתנא שמיע לנו שלא אמרים שהוא גמר ומקנה על דעת הנכרי. ומרש"י ור"ח נראה שלעולם אמרים סיפא לחומרא. תוס'.

147 בירושלמי כתוב שאם נכרי מנה ישראל לאפוטרופוס מותר ללוות ממנו בריבית. ונכרי שישראל מנה לאפוטרופוס אסור ללוות ממנו בריבית. מעות נכרי שמופקדים ביד ישראל אסור ללוות ממנו בריבית. מעות ישראל שמופקדים ביד נכרי מותר. כל שהוא באחריות ישראל אסור, באחריות נכרי מותר. ור"ת כתב בתשובה שהוא היתר גמור כשישראל ישלח משכונותיו ע"י נכרי והמלוה יקבל את המשכון מהנכרי ויתן מעות לנכרי או אפ' לישראל. אך שיאמר אני מלוה לך בשביל הנכרי. ולא יסמוך על הלואה אלא על המשכון. ומותר לישראל להיות ערב בשביל נכרי מפני שהמלוה לא ילך לערב אלא ללוה. ואם הלואה לא יפרע הערב יפרע את הקרן והריבית, שהרי הערב מלוה עכשיו לנכרי. תוס'.

148 שהרי שליחות כתובה בגדול הראוי לתרום, שהקדשו הקדש ודיבורו חל. בהקדשות ונדדים כתוב "איש", ובתרומה "מאת כל איש אשר ידבנו לבו" וגו'. רש"י.

